

Munkedalsbygden

Munkedals Hembygdsförening

Nr 2 2005

Årgång 1

Munkedals Hembygdsmuseum

Foto: Sverker Balksten

Ett händelserikt halvår

Som vi tidigare berättat om har hembygdsföreningen placerat pappersbrukets kontorsarkiv i Kunskapens hus. Där har vi två rum till vårt förfogande. Vi har dock ännu inte lyckats få tag i personer som kan hjälpa oss med att strukturera materialet. Vi emotser att kommunens arbetsmarknadsenhet förmedlar detta. Emellertid har arkivet redan varit till nytta för forskningen. En studerande vid Karlstads Universitet, Karl Ottosson, bördig från Hedekas, har skrivit och försvarat en B-uppsats vårterminen 2005. Den heter ”Munkedals pappersbruk” med underrubriken ”En fabrik och en bygd i Bohusläns historia.” Av hembygdsföreningens material har Ottosson haft särskild nytta av utgiftsböckerna för ångaren Munkedal 1919 - 1926. Med detta fartyg ombesörjdes lasttransporter Munkedal - Göteborg. Hon fungerade även som passagerarfartyg.

Hembygdsmuseet Önnebacka undergår för närvarande en renovering av bostadsdelen. Det handlar om målning, tapetsering och golvläggning. Arbetet utförs av Föreningslaget under arbetsmarknadsenheten. Lagledare är Svejde Lindblom. Teamet har även hjälpt till med gräsklippning på Kaserna.

På Kaserna har det varit livlig verksamhet under första halvåret med många lyckade arbetsdagar. Elsie Johannesson gjorde i början av året upp en lista över vad som borde åtgärdas och den har vi också i stort sett följt. Bland annat har vi rest ett nytt fint staket. Det stod färdigt lagom till firandet av nationaldagen men det blev en stor besvikelse när detta i sista stund flyttades till folkparken. Orsaken var osäkra väderleksförhållanden; man var rädd för regn.

Y C

Innehåll

Ett händelserikt halvår	1
Har Du något att berätta?	2
Välbesökt 40-årsjubileum	3
Gökotta på Kaserna	5
Strålände Wiknerspel i Munkedal	6
Besök vid gammalt bruk i Munkedal.	9
En anekdot från bygden	10
Slättergille	11
Hembygdsförbundets årsmöte	12
Stora arkeologidagen	13
Nedslag i sockeninventeringen	15
Krans-Axel	17
JOHANSSONS	19
MITT SMULTRONSTÄLLE	22
Falebysten och vägen till Gårvik	23
Gårvik	25
Vi letar i Hembygds museet efter unika saker	26
Efterlysning!	28
MUNKEDALS HEMBYGDSFÖRENING 2005	30
Kommande aktiviteter	30

Har Du något att berätta?

Du är välkommen att lämna bidrag till denna tidning.

Det kan vara i form av

- en text du skrivit
- en muntlig berättelse
- gamla bilder

Kontakta då Yngve Carlsson tel. 0524 - 710 19

Välbesökt 40-årsjubileum

Munkedals Hembygdsförenings 40-årsjubileum blev en lyckad tillställning med en fullsatt salong "Rosen" i Munkedals Folkets Hus. För underhållningen svarade Morgan och Kjell-Inge som spelade och sjöng under tiden som gästerna anlände. Ordföranden Yngve Carlsson tog till orda och hälsade alla välkomna och drog en historik om verksamheten, som startade redan på 1930-talet med Munkedals Hembygdsnämnd. Den hade mycket få medlemmar och 1960 tog en annan förening över. Även den blev kortlivad och 1964 bildades Munkedals Hembygds- och fornminnesförening med Alfred Carlsson som drivande ordförande. Den blev en mycket stor förening med över 600 medlemmar som mest.

Efter denna historik fortsatte underhållningen med att Morgan talade lite om dragspelets historia. Första dragspelet byggdes redan på 1830-talet, men det stora uppsvinget kom när Albin Hagström i Älvdalen började bygga. Där tillverkades närmare 100 000 dragspel.

Gemytligt samkväm i Folkets Hus

Foto: Bertil Johansson

Kjell-Inge spelade på ett enradigt Magdeburgerspel, sedan på ett treradigt spel för att därefter fortsätta på ett femradigt.

Nu var det dags för att inta jubileumsmiddagen, som var mycket god och som avslutades med kaffe och kaka. Senare på kvällen var det kaffe och tårta och så förstås dans. Föreningen hade under kvällen fått gåvor och telegram från bl.a. Gunnar Dahlqvist, som var inbjuden, men ej kunde komma. Gåvorna visade sig vara en tecknad tavla på Wiknerstugan på Kaserna och en underbar finnvävnad med samma motiv. Det var Stig Gustafson med fru Kärstin som hade gjort dessa saker. Jubileet blev ett fint minne för föreningen och det sporrar väl till nya tag för nästa jubileum.

Bertil Johansson

Allsång efter sånghäftet

Foto: Bertil Johansson

Gökotta på Kaserna

Sedvanlig gökotta har det varit på Hembygdsgården Kaserna den 5 maj, där kyrkan var med och höll en friluftsgudstjänst under ledning av Bo Sandberg. Vädret var lite kyligt men med en blek sol värme ändå något. Ett trettiotal medlemmar mötte upp och efter gudstjänsten blev det fikadags med småprat och värmande kaffe med tilltugg. Underhållning med dragspelsmusik blev det också. Håkan Johansson och Bertil Johansson försökte med lite stela fingrar trola fram några toner. Men någon gök hördes inte, det verkar som den har minskat under de senaste åren och vädret gör väl också något.

Fikadags på Kaserna

Strålande Wiknerspel i Munkedal

Årets upplaga av Wikner-Spelen på Hembygdsgården Kaserna i Munkedal gynnades av ett strålande väder trots att väderlekstjänsten talat om helt andra saker. Invigningstalet hölls av ordföranden Yngve Carlsson och talet var skrivet av hembygdskämpen Gunnar Dahlqvist, som tyvärr inte kunde vara med. Det samlades mycket folk och det visades upp en rad av olika alster från hantverkare. Calle Ahlqvist hade en fin utställning av sina alster, som han tillsammans med en bäver hade åstadkommit. Ett gediget arbete i trä.

Tjärbränningen spred sin fräna doft över området och dunket från logen där Bengt Blomberg hanterade prejel och visade hur man tröskade under gamla tider. Utanför logen stod en öländsk stubbkvarn, som visade hur en sådan ser ut invärtes med tråkuggar och vingar, och hur den bars runt för att komma i rätt vindriktning.

Att ”skrä” timmer visades av Kristin Balksten, och många andra prövade på att bli barka en stock. Att dreja i lera och forma fina saker visade Lennart Winblad prov vid sin drejskiva. Wikner-Spelen som funnits sedan början av sjuttioalet samlar alltid mycket folk. De träffar bekanta och går omkring och tittar och handlar och som alltid är det friluftsgudstjänst på scenen och i år var det kyrkoherde Barbro Alvring som ledde denna. Munkedals Folkdanslag visade en rad danser och därefter var det ringlekar runt majstången.

Två diplom utdelades under detta Wikner-spel. Bohusläns Hembygdsförbunds diplom för mångårigt hängivet arbete i hembygdsrörelsens tjänst utdelades till Erik Karlsson och Yngve Carlsson. Det var Arne Hagberg, Hembygdsförbundets kassör som överlämnade dessa diplom.

I bakstugan var det full fart med lefsbakning och denna tradition har också funnits i alla år på Kaserna. Och att de har en strykande åtgång bevisas av att kön var ständigt lång. Servering av kaffe med mera fanns också och i vävstugan var det arbete och hantverksalster av skilda slag kunde köpas.

Programmet på scenen visade i år en annan sida mot tidigare år. Nu var det ungdomar från Munkedal med omnejd som visade upp sin musik. Först ut var det Lost Angels som rev av en rad av sin musik och därefter var det dags för Jacob Fransson och Björn Regnér att framföra visor och låtar och som avslutade sin del med sin rock på tvärflöjt och piano. En rivande avslutning!

Att namnet ”Tantvarning” var befogat kunde man konstatera när tre damer tog scenen i besittning. Maggan Ekdal, Lisa Holmberg och Pia-Maria Finn gjorde en strålande uppvisning i sång, musik och historier och dessutom på genuint bygdemål. Humor av alla slag, både högt och lågt.

Arrangörerna var nöjda med dagens spel och bättre väder kunde man inte tänka sig. Antalet besökande var omkring sju hundra personer.

Friluftsgudstjänsten på scenen

*Erik Karlsson och Yngve Carlsson begrundar sina diplom.
Arne Hagberg i mitten.*

Folkdansare i farten

Vissång och musik med Björn Regnér och Jakob Fransson

Text och foto: Sverker Balksten

Besök vid gammalt bruk i Munkedal.

Sigvard Hermansson lyssnar på Karl-Johan Gustavsson vid Borgmästarbruket
Foto: Bertil Johansson

Munkedals Hembygdsförening ordnade den 28 maj en utflykt till det sägenomspunna Borgmästarbruket vid Örekilsälven. Platsen har varit mer eller mindre okänd för många men för några år sedan kom denna industriort att röjas och göras mera lättframkomlig. Ty där har varit mycket av industri, såsom sågar, kvarnar och därtill hörande smedjor o.dyl. Där fanns många bostäder för dem som hade sina arbeten på bruket och än i dag kan man se resterna av dessa husgrunder.

Borgmästarbruket ligger inte långt från Torps Herrgård och nu finns det vägvisare dit från landsvägen och parkeringsplatser har också ordnats.

Tyvärr så var det inget utflyktsväder, ty regnet öste ner och lite åska hördes också. Men trots det kom ett femtontal tappra medlemmar som lyssnade på Karl-Johan Gustavsson, som var en person med många minnen från Borgmästarbruket. Han kunde tala om en lång rad människor som bott och verkat där och visade också platserna där de bott. Husgrunderna fanns kvar, mer eller mindre raserade, men de stora stenmurarna efter sågarna har inte tidens tand kunnat ta dö på. På anslagstavlan vid parkeringen kan man läsa om Borgmästarbrukets historia och där finns också gamla foton som det såg ut en gång på brukets storhetstid.

Vid annan tid med fint väder skall denna utflykt göras om, sade ordföranden Yngve Carlsson då den tappra skaran återvände till sina fordon för hemresa.

Bertil Johansson

En anekdot från bygden

En mycket snål bonde från Sörbygden hade beslutat flytta längre söderut i länet och hade därför ”bett tillsammans” en hel del av sina grannar för att få hjälp med att köra flyttsakerna. Då de hunnit så långt som till handlare Lindbom (sedermera Konsumaffären på Bagerivägen, Lycke) sade han till sina hjälpare: ”No holler ve här e stunn. Jä vell bestå ett glas öl på der.” – Därpå gick han in i butiken och köpte en flaska öl och lånade ett spetsglas och bjöd var och en i detta. När han så hade ”farit över” allesamman, fanns det ändå litet öl kvar i flaskan. Han gick då till den, han först börjat med, och frågade: ”Vell du ha ett glas te?”. ”Nä takk”, svarade denne, ”de all bønn i mäj mäl!”.

*Ordagrann uppteckning troligen utförd av Yngve Grundberg
För att tillställa Västsvenska Folkminnesarkivet*

Slåttergille

I juli månad hölls slåttergille på Kaserna där erfarna medlemmar lärde ut den ädla konsten att slipa och slå med en lie. Dessutom lärde Bengt Blomberg ut hur man skapar en höhässja som klarar att stå i alla väder. Många medlemmar hade slutit upp och sluttingen nedanför teaterscenen blev slagen. Förutom att medlemmarna lär sig att slå, håller man rent för sly om annars växer upp och skulle skymma den vackra utsikten. Ett långsiktigt mål är också att här skapa en fin blomsteräng med många arter av blommor, men detta tar några år av träget arbete..

Aktiviteten avslutades med att alla samlades bakstugan och avnjöt kaffe och smörgåstårta.

Kristin Balksten, Astrid Blomberg och Erik Karlsson med var sin lie i bästa slåttertagen

Foto: Sverker Balksten

Bengt Blomberg skall just till att sätta upp höhässjan.

Foto: Kristin Balksten

Hembygdsförbundets årsmöte

Bohusläns Hembygdsförbunds årsmöte hölls i år på Billströmska Folkhögskolan på Tjörn. Förhandlingarna leddes av Solveig Persson, som bekant hemmahörande på denna ö. Jan Sjöberg omvaldes till ordförande och av nyvalda medlemmar av styrelsen kan vi nämna Gunnar Malm, som har sin dagliga gärning på KVC (Kulturvårdscentrum) i Uddevalla. Endast en motion hade inkommit och den gällde frågan huruvida hembygdsföreningarnas medlemskap i Sveriges Hembygdsförbund bör vara obligatorisk. So det är nu finns möjlighet att stå utanför. Styrelsen fick i uppdrag att utreda frågan och lämna förslag till beslut vid årsmötet 2006.

Stora arkeologidagen

Söndagen den 21 augusti arrangerade Bohusläns museum i samarbete med Vägverket en rundvandring i fornlämningsrika marker i Foss. Ett trettiotal personer deltog och ledare var arkeologerna Linnea och Kristina som också varit med och grävt ut vissa av fyndplatserna. Vi startade vid Foss kyrka där vi hade en teoretisk genomgång av förra årets kyrkutgrävning. Vi tittade också på de gamla stenmurarna runt Viktor Andreassons hustomt. De är troligen från medeltiden och kan ha varit rester efter gamla Foss by. Från Andreassons kulle hade man då en vidsträckt utsikt eftersom ingen skog fanns.

Därefter vandrade vi till Spelhögen i strålände solsken. Vi stannade vid Gustav Alfredssons hus som snart skall rivas på grund av det planerade motorvägsbygget. Här bodde en gång den kände Elof på Bäckén och hans fru, född Ugglå. Den utgrävda Spelhögen är en gravplats från romersk järnålder. Begravningsättet på den tiden var kremering och här har man funnit en hel del brända ben.

Vandringen fortsatte genom Bergs lunne (lund) där det möjligen funnits ett par boplatser. Där det nu växer lövskog var det en gång bara ljungedar. Några utgrävningar har dock inte verkställts här. Vi följde mittlinjen av den planerade vägen. I höjd med Bergs Övergård (Hanssons) avvek vi, passerade gården och gick i riktning mot Pilegård. På Bergs mark såg vi på några plundrade gravhögar. Därefter kom vi fram till den gård på Pilegård som ägs av Gunnar och Bertil Olsson. Bröderna har några gamla traktorer som visas efter överenskommelse.

Den största attraktionen är emellertid järnåldersgravfältet på Erland Erntells marker, dvs en av gårdarna på gården Pilegård. Det är Bohusläns största fornåldersfält med omkring fyrtio gravar. Erlands far Ivan planterade här silvergranar en gång i tiden. Dessa är nu försvunna – en del flyttades visst till tingshusplatsen – och i stället är platsen bevuxen med vanlig gran. Här tog sällskapet kaffepaus och begrundade tider som flytt. Vandringen som i sin helhet tog nära fem timmar att utföra avslutades vid finska barnhemmet och Saxala. Här har den största utgrävningen inför motorvägsbygget utförts. Man har funnit spår av ett långhus, ett grophus och åtskilliga gravplatser. Från vilken tid vet vi ännu inte men datering pågår. Vi får säga att det var en mycket givande vandring under en av sommarens hetaste dagar.

Yngve C

Arkeologen Kristina berättar om Spelhögens hemligheter

Erland Erntell t.h. berättar om gravfältet på hans marker vid Pilegård

Fikapaus på gravhögarna vid Pilegård efter 3 timmars vandring gav en välbehövlig vila

Foto: Sverker Balksten

Nedslag i sockeninventeringen

Var har kyrkogården på Sanden legat och var har en eventuell kyrka funnits? Det har jag inga svar på men många är begravda på Sanden och där har bott en pastor loci (lokal präst) vid namn Samuel Richter. Denne präst hade barn varav några vigdes och själva fick barn på Sanden. Det finns också en plats på Brevik som kallades Kyrkliden. Den platsen kommer snart att täckas av motorvägen.

Tegelbruket då? Många har letat och olika åsikter har vädrats. En del tror inte att det funnits något tegelbruk på Brevik. Jag har i alla fall hittat människor knutna till detta och barn som angetts vara födda där.

Mårten Larsson var tegelmästare och vigdes 17910724 med Christina Andersdotter – han då från Saltkällan och hon från Småröd. Detta par fick barnen Lars och Anna Dordi, båda födda på Tegelbruket – han 17920118 och hon 17930524. Smeden Oluf Sundström med familj blev nästa boende. Två av barnen var födda på Tegelbruket.

Den 22 jan 1797 vigdes inspectoren högaktad herre Anders Lindqvist (el Lundqvist) med dygdädla jungfrun Anna Brita Kiälberg. Deras dotter Maja Britta föddes 23 okt på Tegelbruket. Tyvärr dog hustrun samma år och i husförhörlängden 1799-1805 står Anders som inhyst änklings.

Nästa familj på Tegelbruket var snickaren Evigs och sedan kom Gudmund Jacobsson. Smidesmästaren Anders Granlund med familj står som inhysta. Tegeldrängen Rasmus Andersson hade hustru och son. En annan inhyst var garvaregesällen Bengt Forsberg med familj. Magnus Fredriksson och Andreas Andersson med familjer finns på Tegelbruket liksom inspector Svensson med hustru. Tegelmästaren Simon Larsson kom härnäst. Han och familjen utflyttade till Grinden under Brevik där hustrun Annicka dog 1809. Simon gifte då om sig med änkan Ingebor Jacobsdotter den 27 dec och flyttade till Ellinge-röd. Där dog han tre år senare. Oluf Jöransson med hustru och dotter och ladugårdsänkan Britta Engebretsdotter var andra boende. Tegeldrängen Olaus Hansson dog 1807 och då antecknas om hustrun Elin Olsdotter: ”Åt skogarna”. Peter Olsson med hustru och döttrar bodde på Tegelbruket. Snickarmästaren Gunnar Albert Hult född 22 apr 1774 i Göteborg inflyttade från Sanden under Brevik. Hans hustru Anna Martha Wahlberg var född i Åmal. Deras åttonde och nionde barn föddes på Tegelbruket innan de 1820 flyttade till Liane.

Smeden Olof Ekenberg, Anders Nilsson, Andreas (el Anders) Lundblad, sadelmakarmästaren Eric Lundberg (el Lundgren), inhyste sjömannen Carl Andersson (el Svensson) och Oluf (el Olof) Hansson Orädd, alla med familjer, bodde på Tegelbruket. Hansson Orädd står som inhyst avskedad extra rotebåtsman och hans son Johannes verkar vara det sista barnet som fötts vid Tegelbruket. Den sista på Tegelbruket var inhyste Andreas Sandwall med hustrun Anna Olsdotter. De hade kommit från Sanden 1823 och flyttade 1824 till Göteborg.

Husförhörslängder ger inte så många upplysningar om människors öde men en speciell händelse vill jag delge er. Linvävaren Christoffer Rävel föddes 1758 i Stockholm men han och hustrun Elisabet Olsdotter bodde i längden 1790-94 på Bråland där sonen Johan Christoffer (Johannes) föddes den 20 okt 1790. Familjen flyttade och bodde några år senare vid nuvarande Nordens Ark. Lille Johannes lekte med Lars Hanssons barn och leksaken var en gammal bössa som de lekt med tidigare. Lilla Johanna sa: ”skut mig icke Johannes”, men just det råkade han göra. Skottet gick in i vänster sida av ansiktet så att hakan lossnade, vidare ned i halsen och ut i högra sidan. Vid ting på Åby år 1800 löd en del av domen: Lars Hanssons hustru Cherstin Isacksdotter ”böte halft mansbot med 50 Rd eller i brist därom straffas med 14 dagar i fängelse på vatten och bröd” och undergå kyrkoplikt. Den olycklige skytten dömdes till att ”vid Tingsstugudörren av sin fader med ris allvarligen agas.

Linvävaren med hustru återkommer till Foss och bor då på Grinden under Brevik där hon dog 1822. År 1823 kommer sonen, som också blivit linvävare, inflyttande till fadern. Han har med sig sin hustru Johanna Britta Wahlman och barnen Carolina och Fredrik. På Grinden föds dottern Johanna Sophia. År 1829 flyttade Christoffer till Håby och året därpå flyttade Johan Christoffer med familj till Hede. År 1831 flyttade de till ställe under Möe och i längderna 1830-41 finns de på Myrarne under Åleveden dit även Christoffer kom. Carolina flyttade 1835 till Kullen under Torp i Håby socken. Johan Christoffer dog redan 1836 och hans hustru dog året efter och då flyttade Fredrik till Ekenäs i Håby socken. Christoffer flyttade till Bro två månader efter sonens död.

Lilli-Anne Sihlberg

Krans-Axel

en originell person på Tungenäset

Krans-Axel, född 1874, hette egentligen Axel Malkolm Olofsson och var en originell person som fram till början av 1950-talet bodde på Ramsetorpet eller även kallat Ramsemyr som låg nära Gårvik på den sydöstra sidan av den större vägen. Axel var född år 1874 .

Rester av torpet finns fortfarande kvar i form av grundstenarna. Jag har själv i början av 50-talet varit med min Mor Maj till Krans-Axel för att inhandla både hummer och lax. Huset var en s.k. enkelstuga med ingång "mitt på" långsidan. Genom entrén kom man rätt in i köket med jordgolv. Någon riktig spis fanns inte, utan endast en s.k. "gruva" med en järnstång där man kunde hänga järngrytan och svänga in densamma över den öppna elden.

Enligt min far, Yngve Grundberg, var Krans-Axel en "gammal sjöman som på äldre dar gått iland". Krans-Axel led tidvis svårt av malaria.

Krans-Axel visste precis som grannen Typpe-Kalle "exakt var fisken stod" Men han var mycket hemlighetsfull om sina "landmärken" Det sades om Krans-Axel att man kunde beställa en lax på ex vis 7.5 kg. Nästa dag kunde laxen hämtas. Vikten stämde på något halvkilo "när". Enligt min far försökte förre Vd:n på Munkedals Bruk, Gunnar Sundman "spionera" på Krans-Axel för att få reda på hans fiskeplatser. Men Krans-Axel uppdagade spionaget och lurade Gunnar S till "fel" platser.

Krans-Axel dog i mitten eller i slutet av 50-talet. Några år efter hans död brann hans stuga ner Man tror att det var någon som tände på stugan.

Han försörjde sig dels på fiske och dels på sitt lilla torp. Man ser än i dag hur hans små åkerlappar funnits. Där växer i dag granskog.

Han var bror till en annan känd person på yttre Tungenäset nämligen Kristina på Lökås, som det går många historier kring. Kristina (Kranse-Kristina), syster till Krans-Axel betraktades som lite konstig. De hade växt upp på Ögår'n under Lökeberg men kom troligen på obestånd och tvingades lämna gården. Detta kunde Kristina aldrig glömma och därför trakasserade och hotade hon gärna folk från Ögår'n. Hon bodde själv på stället Lökås under Lökeberg. (det hus som numera 2000 innehas av Düring). Kristina hamnade så småningom på en mentalanstalt i Vänersborg.

Axel var född 1874 på Övre Lökås under Lökeberg. Han var tillsammans med sina fyra syskon Johan Adolf, Carl Efraim, Bertha och Kristina barn till backstugusittaren och sedemera fabriksarbetaren Adolf Andreasson från Lökeberg och Anna-Catharina Johansdotter från Bokenäs. På faderns sida var nästan alla förfäder från någon av gårdarna på Tungenäset. Några kom från Axtveten i Bro socken. Både Axel, brodern Johan och systern Kristina hade alla vistats i Amerika under ett antal år nära sekelskiftet

*Krans-Axel på foto som ägs av
Ulf E Andersson*

Håkan Grundberg

JOHANSSONS

- ett välskött familjeföretag

Vilken munkedalsbo känner inte till *Johanssons*? Man förknippar genast detta välkända namn med herrkläder, skrädderi och konfektion.

Vem var firmans grundare? Det var Carl Johansson (1891-1952) från Ervalla i Närke. Som mycket ung kom han i skräddarlära hos den mycket kunnige sockenskräddaren Skeppner och efter fullbordad utbildning drog han i väg som gesäll till olika platser. Han var i Söderhamn, Hudiksvall, Smedjebacken, Trollhättan och Oslo. Han kom till Lysekil där han fick anställning hos Bergqvist & Jonsson. Där träffade han också den kvinna som skulle komma att bli hans hustru. Hon hette Frida och var född i Varberg men uppväxt i västkustens yngsta stad.

År 1919 kom Carl till Munkedal och startade en egen skrädderifirma i lokförare Dahlqvists fastighet. Efter fem år byggde han eget hus på Hagarne ringväg, Möe, och fastigheten fick det passande namnet Frideborg. Från början ägnade sig Carl och hans medhjälpare - han hade många anställda från och till - åt rent beställningsskrädderi. Man sydde kostymer, frackar, bonjourer, västar och byxor. Vandrande gesäller kom och arbetade ett tag, hade mat och logi hos Johanssons, gick sedan vidare till någon annan skräddarmästare. Vad de hette visste man inte så noga, det var i varje fall sällan man använde deras riktiga namn. Gesällerna var fast mer kända under sina mer eller mindre fantasifulla smeknamn. Av dem som stannade till hos Johansson i Munkedal kan vi nämna Förlorade sonen, Tyste Herman och Vandrande ryggfodret. Alla var kunniga yrkesmän men fram på 30-talet försvann en del arbetstillfällen. Undan för undan vidtog nämligen försäljning av fabrikssydda kläder. Skrädderiet förvandlades till modern herr-konfektion.

1948 var tiden inne att dra sig ned till stationssamhället. Man fick lokaler i den Blomqvistska fastigheten. Skrädderiet flyttades till Stale och det blev den yngste sonen Curth som fick stå för detta. År 1950 koncentrerades all verksamhet till stationssamhället.

Vi talade om familjeföretag? Ja, alla Johanssons barn var involverade i rörelsen. Oftast omtalades de i bygden med hjälp av skräddarepitetet. Man talade om Karl-Erik "Skräddarn", Lennart "Skräddarn", Thorsten "Skräddarn". Men det var bara Curth som var skräddare till yrket, de övriga var köpmän. *Bröderna Johansson* blev ett välkänt begrepp i trakten. Det fanns förstås två flickor också, Brita och Stina. De kallades också "Skräddarn" och arbetade i butiken.

I augusti 1986 pensionerade sig bröderna och sålde rörelsen till Reine Pettersson, som drev verksamheten i två år. Den nuvarande ägaren heter Martin Hultman och är ordförande i köpmannaföreningen.

Interiör från "Skräddare Johansson" Vi ser på bilden fr. v. Hilding Sahlsten, Vidholm, Johan Zachrisson, skräddarmästare Carl Johansson, Rut Nordlund, Torsten Werner.

Foto: Selma Sahlberg omkring 1930

Kommentarer till fotot på föregående sida

Hilding Sahlsten, son till Axel Sahlsten, Lycke nedre. Gift med Ingrid "Byggmästarn" Karlsson. Arbetade en tid hos Johanssons men flyttade så småningom till Uddevalla och tog anställning hos Swartzman & Nordström. Även känd i musiksammanhang och spelade violin mycket bra.

Vidholm. Av för oss okänt ursprung. Vi vet heller inte vad han hette i förnamn. Dog i unga år och begravdes i Uddevalla.

Johan Zachrisson från Ekelunden. Han var hos Johanssons i två omgångar. Han drev ett tag eget skrädderi på Stale, var skräddare i Grums och kom slutligen till Swartzman & Nordström.

Rut Nordlund från Örensköldsvik. Byxsömmerska. Hade mat och logi hos Skräddarn, övertog det rum som Vidholm tidigare bott i.

Torsten Werner. Av för oss okänt ursprung. På fritiden spelade han dragspel, bl a vid danserna på Syrdammens bana. Han flyttade till Göteborg.

Y C

Hembygdsföreningens samlingar finns på tre museer:

Hembygdsgården Kaserna

Kontaktperson Elsie Johannesson tel nr 0524 - 716 77

Hembygdsmuseet Örnebacka gamla skola

Kontaktperson Yngve Carlsson tel nr 0524 - 710 19

Gamla Bruket

Kontaktperson Ragnar Wärme tel nr 0524 - 103 94
Föreningen Munkedalsslöjd har sin verksamhet där.

MITT SMULTRONSTÄLLE

I detta och följande medlemsblad ställer vi en återkommande fråga: Var har du ditt smultronställe eller vilken plats i vår kommun vill du visa, om du får i uppgift att guida någon vän eller bekant?

Birgit Flodstrand, Stalevägen i Munkedal.

Birgit vill visa oss **Bråland** med det fina vattenfallet. Birgit är född och uppvuxen på det närbelägna stället Backen. Hon noterar att Bohusleden här passerar Örekilsälven. Man tar sig enkelt dit via Möevägen vid Munkedals kapell och svänger av vid en avtagsväg som går norrut ner till Brålandsfallet och bron. På västra sidan kan man fortsätta vidare mot Torp och Lerberg, vilket är en mycket vacker vandring.

Här ser vi fallet där det tidigare fanns en kvarn, vilande på stengrunden t.h. Här har det för några år sedan byggts en ny laxtrappa och har man tur kan man se laxen gå upp. Ibland försöker den hoppa i fallet. Till höger om brofästet finns grunden efter mjölnarebostället. Den som söker noggrant i området kan se flera rester av grunder. Som vi återkommer till i ett annat nummer av tidningen.

Falebystenen och vägen till Gårvik

Falebystenen

Foto: Sverker Balksten

Landsvägen från Pilegård ut till Gårvik byggdes som nödhjälpsarbete i början av 1920-talet, liksom så många andra vägar i Sverige. Innan denna väg byggdes fanns det vägar både mot Gårvik och till Munkedals hamn, men de gick på helt andra ställen.

Som minne av att vägen byggdes som ett arbetslöshetsprojekt finns en minnessten uppsatt i krysset nära Faleby. Det är en sten i huggen granit med inskriptioner på. Dessa inskriptioner är i dag mycket svårlästa beroende på all lav som täcker stenen. Med hjälp av släpljuset från västersolen går det dock att läsa texten. På stenens norra sida står en inskription som lyder:

1921 – 23 BYGGDES
VÄGARNÄ PILEGÅRDEN –
GÅRVIK OCH FALEBY –
MUNKEDALS HAMN
SÅSOM
NÖDHJÄLPSARBETE

SÖDRA SVERIGES
STADSARBETEN

På kanten av stenens västra sida

På den östra sidans kant

I dag finns det inte så många kvar som har något minne av vägbygget. Donald Söreklint, som föddes samma år som vägen blev klar, minns hur hans far berättade att han men sina hästar körde sten till vägposterna. Stenen togs troligen från Skreebergen.

Äldre vägar gick oftast på höjdryggar och sällan nere i en sank dalgång.. Så var fallet också med de äldre vägarna på Tungenäset. Innan den nuvarande vägen fanns gick vägen från Pilegård (krysset mot Torreby) via Skreegårdarna öster om nuvarande väg ned mot den väg som i dag går mot Munkedals Hamn och vidare upp mot Falebygården. Från Falebygården gick den sedan längs bergsryggen som löper på den sydöstra sidan av nuvarande väg och knöt samman gårdarna på denna sida om dalen. Vägen mynnade så småningom ut på den plats där den stora parkeringsplatsen på Gårvik nu ligger.

På den andra sidan om nuvarande väg löpte det en väg från Skree till gården Pilegård vidare mot Stene gamla skola och via gårdarna Bårby och Lökeberg, passerade Lekarebacken och ned mot Svarsvik och Färlefjorden. Lennart Kristensson berättar att vägen vid bl.a. Skulevik bitvis var så dålig att man fick ha en man på varje sida om hästkärren för att stötta upp så den inte välte.

För att komma till Munkedals hamn gick man en väg som passerade sträckningen av den nya motorvägen och gick från Pommern, Frötorp via torpet Klamphuset och Spetsberget till Hamnen.. Den utmynnade i backen som går ner mot Hamnen. Det fanns givetvis stigar som gick mot Faleby och Skree, men sannolikt ingen körväg.

Dessa vägar kan man ännu idag följa bitvis och de var tydligt synliga fram på 1950-talet. De framgår klart även på 1936-års ekonomiska karta.

Gårvik

Gårvik innan det blev badplats.

Foto: Selma Sahlberg

Längst ut på Tungenäset ligger den numera populära badplatsen Gårvik, som också är vägens ändpunkt. Badplatsen på Gårvik var fram till 1945 en betesmark som tillhörde gården Ödsby. Nuvarande ägaren till Ödsby, Donald Söreklint, minns hur han vallade korna på denna plats. Marken såldes av hans far, Gustav Johansson, till Munkedals kommun 1945. Då fanns det bara ett enda hus här nere som syns t.v. på bilden, men det byggdes snart ytterligare hus t.ex. det numera gula huset på vägen högra sida (där simskolan bl.a. hållit till) av Ida Bak Jensen, vars make var en slags arkitekt i Köpenhamn. Hon var syster till bl.a. Einar Johansson "Fiskarn" på Önebacka. Huset såldes sedermera till Kommunen.

Sverker Balksten

Vi letar i Hembygds museet efter unika saker

Vid en rundvandring i Hembygds museet i Munkedal kan man råka på en mängd saker som är mycket ovanliga och för de flesta besökarna helt okända. Det finns en avdelning där det samlats material från pappersbruket och i den samlingen hittade vi två lådor som var av stort intresse för oss. De innehöll en mängd små och större runda plåtburkar och på varje burk var det instansat ett nummer. I den andra lådan var det fyrkantiga plåtaskar som också var försedda med nummer.

Vad har dessa med bruket att göra? Jo, det är föregångare till dagens lönekuvert, som numera kommer via bankkonto och moderna data-operationer. I dessa plåtburkar fick varje arbetare sin lön och därför fanns det instansat numret som arbetaren hade. Att det inte var några större avlöningar som delades ut kan man förstå av storleken på burkarna.

Det finns kanske inte någon person som känner till eller har varit med på den tiden och fått sin lön i dessa plåtburkar eller askar. När denna typ av ”lönekuvert” togs bort och ersattes av kuvert i vanlig mening, vet vi ej, men 1954 när jag började i fabriken kom tidskrivaren med sin låda och delade ut dessa lönekuvert. Då var det Karl Oskarsson skötte detta uppdrag. Om man frågar sig hur stor avlöningen kunde vara i början av förra århundradet, då behövdes kanske ej större burkar. Jag har hittat Löne- och arbetsavtal vid

Munkedals Aktiebolag för år 1918 och där kan man se att en maskinförare hade 45 öre i timmen plus 30 öre pr ton papper. Arbetet var 12 timmar pr skift. Maskinpassaren hade 35 öre i timmen och 20 öre pr ton papper. Med dessa timlöner så lär nog plåtlådorna räcka till.

Avlöningsaskar

Foto: Bertil Johansson

Jag har också ett kollektivavtal från 1926 och där kan man se vad en maskinförare hade i timlön: Vid maskin nr 2 = 68 öre plus 58 öre pr ton papper. Då var det för papper som vägde över 51 gram pr kvadratmeter. Jag har kopierat en sida av avtalet från 1918 och det är underskrivet av Nils Andersson, Oskar Svärd och G. A. Lundin för avdelningen och Olof Bildt för Munkedals AB. Plåtburkarna och askarna är en unik sak som bör bevaras för eftervärlden. Det finns mycket mera att visa fram men det blir i nästa nummer av Munkedalsbygden.

Bertil Johansson

Efterlysning!

I Hembygdsförenings stora bildarkiv finns det många bilder vi saknar uppgifter om. Föreningen behöver hjälp av kunniga medlemmar, som kanske kan identifiera vem som finns på bilderna. Här visar vi två bilder. Vet Du något om dem kan du kontakta någon i styrelse.

Kan någon säga vad detta är för ett brudpar? Vem är marskalk och vem är kvinnligt bröllopsvittne

Denna unga dam heter Majken Friman. Men vem är hos? Har hon släktingar i Munkedalstrakten?

Dessa bilder kommer från Selma Sahlbergs samlingar

En ordlek med "MUNKEDAL"

Mäktigt rik och varm natur

Uppbåd av service och goda rätter

Ny och gammaldags kultur

Kraftfull älv och bördiga slätter

Erbjuder friluftaktiviteter och vildmarkshed

Dalgångar, sjöar och vattendrag

Aattraktion som paddling på flottarled

Lummig bokskog och Laxens dag

Ingela Ingman

MUNKEDALS HEMBYGDSFÖRENING 2005

Styrelse:

(med riktnummer 0524)

Yngve Carlsson, ordförande	710 19
Sverker Balksten, vice ordf.	712 27
Bertil Johansson, sekreterare	101 35
Ingela Ingman, kassör	712 18
Örjan Hedhman, bitr. kassör	129 29
Astrid Blomberg, ledamot	712 39
Elsie Johannesson, ledamot	716 77

Styrelsesuppleanter:

Torsten Johansson
Per Fors

Revisorer:

Gunnar Karlsson
Kjäll Oscarsson

Kommittén för Kaserna:

Elsie Johannesson, sammankallande

Tidningsredaktion

Sverker & Kristin Balksten, Yngve Carlsson,
Ingela Ingman och Bertil Johansson

Kommande aktiviteter

Under år 2005 planerar vi bland annat:

- Vinterfest; vi äter julgröt med tillbehör och underhållning
platsen är bakstugan på Kaserna

Stöd Hembygdsföreningen

genom att bli medlem!

Årsavgiften är 100 kronor per person.

Beloppet kan lämpligen insättas på

postgiro 58 23 49 - 7

Munkedals Hembygdsförening har till uppgift att:

- Samla och bevara allt av värde som belyser befolkningen liv och verksamhet under gången tid
- Skydda och bevara alla yttre fornlämningar inom kommunen
- Arbeta för främjandet av ortens kulturliv
- Verka för skydd åt bygdens natur och bevarande av dess särprägel åt kommande släkten
- Genom exkursioner och utfärder ge inblick i fornminnenas stora historiska betydelse
- Samla och bevara allas slag av antika och äldre föremål såsom träarbeten, redskap, böcker, fotografier, tidskrifter mm att förvara i vårt museum.

Tidningen är tryckt på nya Xerox DC250!

Önskas mer information vänligen kontakta

Xerox Partner DocuWare AB

Fredrik Balksten

031-776 80 27/0736-33 80 27

fredrik.balksten@docuware.se